ROCZNIK LUBUSKI Tom 52, cz. 1, 2026 ISSN 0485-3083

DOI: https://doi.org/10.61825/rl.2026.v521.07

Tomasz Nodzyński*
Uniwersytet Zielonogórski
ORCID: https://orcid.org/0000-0002-6603-1681
e-mail: t.nodzynski@ih.uz.zgora.pl

ARCHIWALIA „NADODRZA" – ZAPIS PRACY OPINIOTWÓRCZEGO LUBUSKIEGO CZASOPISMA (WYBÓR ŹRÓDEŁ)

THE ARCHIVAL MATERIALS OF *NADODRZE*: A RECORD OF THE WORK OF AN OPINION-FORMING PERIODICAL FROM THE LUBUSZ REGION. A SELECTION OF SOURCES

Keywords: materials, periodical, Lubusz region, *Nadodrze*, sources.

The publication is an edition of selected sources from the fonds of the Zielona Góra publishing house of the Workers' Publishing Cooperative *Prasa-Książka-Ruch*, held in the State Archive in Zielona Góra. This fonds contains materials produced by the editorial team of *Nadodrze* between 1957 and 1990. In this paper, the materials are divided into the following sections: a) the emphasis on the socio-cultural and regional character of the periodical; b) its ideological and political profile; c) efforts to maintain the quality of and promote the periodical; and d) materials from the 1980s, devoted mainly to the struggle for the periodical's survival under conditions of socio-political and economic crisis.

* **Tomasz Nodzyński** – doktor habilitowany nauk humanistycznych w dyscyplinie historia, profesor uczelni; zainteresowania naukowe: polska myśl polityczna (w tym myśl zachodnia) i stosunki polsko-niemieckie w XIX i XX w., dzieje polityczne zaboru pruskiego (głównie Wielkopolska), historia regionu Ziemia Lubuska – w tym szczególnie dzieje miast na tym obszarze oraz kwestia lokalnej, lubuskiej tożsamości mieszkańców po 1945 roku.

ARCHIWALIA „NADODRZA" – ZAPIS PRACY OPINIOTWÓRCZEGO LUBUSKIEGO CZASOPISMA (WYBÓR ŹRÓDEŁ)

Słowa kluczowe: archiwalia, czasopismo, lubuskie, „Nadodrze", źródła.

Publikacja ma charakter edycji wybranych źródeł z zespołu „Zielonogórskie Wydawnictwo Prasowe Robotniczej Spółdzielni Wydawniczej Prasa-Książka-Ruch" w Archiwum Państwowym w Zielonej Górze. W zespole tym znalazły się materiały wytworzone przez redakcję „Nadodrza" w latach 1957-1990. W publikacji podzielono je na następujące części: a) podkreślanie społeczno-kulturalnego i regionalnego charakteru pisma, b) oblicze ideowo-polityczne, c) troska o poziom i promocję pisma, d) materiały z lat 80. XX wieku, poświęcone głównie walce o przetrwanie pisma w warunkach kryzysu społeczno-politycznego i ekonomicznego.

Czasopismo społeczno-kulturalne „Nadodrze", organ Lubuskiego Towarzystwa Kultury, wydawane było w latach 1957-1990 (Korniluk 2013; Nodzyński 1982). Jego archiwalia przekazane zostały do Archiwum Państwowego w Zielonej Górze w 1990 roku. Początkowo tworzyły samodzielny zespół (sygn. 89/838/0, obecnie z adn. vacat), ale w roku 2020 zostały włączone do zespołu koncernu wydawniczego Zielonogórskie Wydawnictwo Prasowe Robotniczej Spółdzielni Wydawniczej „Prasa-Książka-Ruch" (ZWP RSW). Zespół ten jest znacznie większy od zasobu materiałów redakcji „Nadodrza" (obejmuje m.in. dokumentację dziennika Gazeta Zielonogórska/Lubuska), którego opisy inwentarzowe są rozproszone w trzech teczkach poświęconych ZWP RSW pod numerem 89/921 (APZG, ZWP RSW zesp. 89/921/0). Utrudnia to badaczowi wyselekcjonowanie treści bezpośrednio związanych z pracą redakcji interesującego nas periodyku.

Po wstępnym przejrzeniu archiwaliów „Nadodrza" daje się zauważyć prawie całkowity brak protokołów i stenogramów z zebrań redakcji (kolegium redakcji) oraz Podstawowej Organizacji Partyjnej PZPR. Pojedyncze karty tym spotkaniom poświęcone nie dają szansy na całościowe ujęcie[1]. Istniejące w dużym wyborze dostępne materiały można pod względem formalnym podzielić na: 1) korespondencję (z mentorami, autorami i czytelnikami pisma, zwierzchnikami administracyjnymi i politycznymi – kierow-

[1]Podobna sytuacja panuje w zespole Komitetu Wojewódzkiego Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej w Zielonej Górze (KWPZPR). Materiały dotyczące czasopisma znajdują się w jednostce archiwalnej „Propaganda. Protokoły zebrań POP »Nadodrze« z lat 1980, 1982–1986" (Archiwum Państwowe w Zielonej Górze – APZG, zesp. nr 90/330/0, sygn. 438).

nictwo ZWP RSW, władze lokalne i partyjne), 2) materiały koncepcyjne, plany – programy pracy, 3) informacje dla członków redakcji i jej otoczenia zewnętrznego. Natomiast pod względem treści można wyróżnić następujące główne obszary: a) podkreślanie społeczno-kulturalnego i regionalnego charakteru pisma, b) oblicze (deklaracje) ideowo-polityczne, c) troska o poziom i promocję pisma; osobno wyróżnić można: d) materiały z lat 80. XX wieku, poświęcone głównie walce o przetrwanie pisma w warunkach kryzysu społeczno-politycznego i ekonomicznego. W takim merytorycznym układzie będą prezentowane wybrane dokumenty.

Publikowane teksty w większości mają formę maszynopisów. Rękopisy i wtrącenia ręczne oznaczono lub odnotowano. Edycja zachowuje oryginalną pisownię; poprawiono ewidentne, nieistotne literówki. Fragmenty pominięte zaznaczono kropkami w nawiasie kwadratowym: [...]. Tytuły dokumentów pochodzą od autora wyboru.

a. Podkreślanie społeczno-kulturalnego i regionalnego charakteru pisma

Nr 1: List red. Tadeusza Kajana do prof. Michała Sczanieckiego[2], (APZG, ZWP RSW sygn. 238, msp, k. 1)

Zielona Góra, dnia 20 kwietnia 1959 r.
L.dz. 46/4/50

prof. Sczaniecki[3]

Wielce Szanowny Panie Profesorze!

Proszę wybaczyć, że niepomny na Pańskie wyjaśnienia podczas rozmowy w Poznaniu, tym razem nieco podstępnie zamierzam zdobyć Pana dla łamów „Nadodrza". Ośmielam się prosić Szanownego Pana o skromny wywiad, dosłownie trzy niewielkie – zresztą to już zależy od Pana – odpowiedzi dotyczące studiów regionalnoznawczych.

1/ Kierował Pan, Panie Profesorze, w ubiegłym roku studium pomorzoznawczym w Koszalinie, obecnie jest Pan zaangażowany w przygotowawcze prace organizacyjno-programowe podobnych imprez w Zielonej Górze, Koszalinie, Pile – już z tego faktu można wnosić, że przywiązuje Pan osobiście dużą wagę do tego typu przedsięwzięć. Na czym polegają – wartość i znaczenie studiów regionalnoznawczych?

2/ Interesuje nas bardzo, na ile tak pomyślane studia regionalnoznawcze przyczyniają się do rozwoju badań naukowych nad problematyką poszczególnych regionów?

[2]Michał Sczaniecki (1910-1977), wybitny historyk państwa i prawa, współtwórca pojęcia Ziemi Lubuskiej w kształcie po II wojnie światowej.

[3]Słowa na lewym marginesie dopisane długopisem.

3/ Jak są konstruowane programy studiów regionalnoznawczych, jaką problematykę uwzględniają i w jakich proporcjach.

Byłbym bardzo wdzięczny, gdybym mógł otrzymać odpowiedzi Pana Profesora jeszcze w pierwszych dniach maja br. (gdzieś do 9.V.) wówczas rzecz byłaby opublikowana już w nr 3 /czerwiec br./

Łączę wyrazy poważania i szacunku
Tadeusz Kajan

Nr 2: List red. naczelnego Tadeusza Jasińskiego do wiceprezesa Zarządu Głównego RSW „Prasa" Dobrosława Kobielskiego, (APZG, ZWP RSW sygn. 238, msp, k. 5-6)

Zielona Góra, dnia 30 kwietnia 1959 roku

„Nadodrze"
Miesięcznik Społeczno-Kulturalny
L.dz. 49/4/59

Szanowny Pan
Vice-Prezes Z.G. R.S.W. „Prasa"
D. Kobielski
Warszawa

[...] Drugi, majowy numer, który ukaże się 5 maja w kioskach, jest nakierowany na aktywizację kulturalną, ekonomiczną i społeczną, uwzględnia też jak to w naszych założeniach leżało – zagadnienia oświaty. Jednym słowem odnotowuje on obchody, które dyktują nam charakter majowego numeru, a więc: Dni Oświaty, Książki i Prasy, Dni Kultury Lubuskiej, Tydzień Ziem Zachodnich i oczywiście 1 Maja. Drukujemy również korespondencje własne ze Szwecji i Czechosłowacji, uwzględniamy aspekty rewizjonizmu zachodnio-niemieckiego, związane z Zieloną Górą. Na nowo mobilizujemy opinię publiczną w sprawie masowych grobów jenieckich Stalagu VIII c w Żaganiu. Żądamy ekshumacji i ostatecznego odkrycia prawdy przed światem o masowych morderstwach faszystów. Numer uzupełniają liczne korespondencje z terenu.

Nr 3: List red. T. Kajana do mgr. Andrzeja Kwileckiego[4], (APZG, ZWP RSW sygn. 238, msp, k. 103).

Zielona Góra, 18 sierpnia 1959 r.
L.dz. 116/VIII/59

mgr. Andrzej Kwilecki, Poznań, Pałac Działyńskich (Instytut Zachodni)[5]

Szanowny Panie!

Nawiązując do przeprowadzonych swego czasu rozmów pozwalam sobie prosić Pana o przygotowanie dla naszego pisma recenzji książki Stanisławy Zajchowskiej „Nad środkową i dolną Odrą"[6]. Bardzo zależy nam na tej recenzji, gdyż w numerze październikowym „Nadodrza" zamierzamy opublikować całą kolumnę recenzji wydawnictw lubuskich.

Prosiłbym bardzo, aby recenzja nie przekraczała czterech stron maszynopisu redakcyjnego i aby był Pan łaskaw nadesłać ją najpóźniej do 3 września br.

Gdyby nie mógł Pan zrealizować tego naszego zamówienia bardzo proszę o odpowiedź odwrotną pocztą. Sprawa pilna.

Łączę pozdrowienia. Z poważaniem
Tadeusz Kajan

Nr 4: List Eugeniusza Paukszty[7] do redakcji „Nadodrza", (APZG, ZWP RSW sygn. 238, k. 77).

Eugeniusz Paukszta
Stara Brda,
30 VII 1959 r.
Poczta Pietrzykowo
Leśnictwo Stara Brda
Powiat Miastko
Wojew. Koszalin

[4]Andrzej Kwilecki, 1928-2019, wówczas młody pracownik IZ, później profesor, wybitny socjolog, zajmujący się m.in. społeczeństwem Ziem Zachodnich (zob. Sakson 2020).

[5]Adres wpisany ręcznie.

[6]Właśc. tytuł: „Nad Środkową Odrą i dolną Wartą".

[7]Eugeniusz Paukszta (1916-1979), autor powieści współczesnych i historycznych, opowiadań, powieści dla młodzieży. Szczególną rolę w jego twórczości odegrał temat Ziem Zachodnich. Honorowy członek LTK. Wspomniana powieść „Pogranicze" ukazała się w 1961 roku (I wyd.) (zob. Kalin 2014; Korniluk 2015, s. 37).

Szanowny Panie Redaktorze

Otrzymałem Pana list z miłym zaproszeniem do wypowiedzi wiążącej się z przygotowaniami do walnego zjazdu LTK. Oczywiście, że bardzo chętnie napiszę na sugerowany temat. Jest tylko jedna sprawa, oto po cholernie męczącym ostatnio dla mnie okresie jestem całkowicie wypompowany i pragnąłbym jakiś czas wypocząć, niczego nie pisząc. W związku z tym pytanie i prośba o określenie terminu, na jaki miałbym Panu przesłać tekst. Pozwoli mi to wstawić rzecz w przyszły termin robót.
Proszę o przekazanie pozdrowień Miłej Małżonce.

Łączę wyrazy szacunku wraz z pozdrowieniami:
Eugeniusz Paukszta[8]

P.S. Red. Kajan jest w posiadaniu rękopisu I części mojej powieści związanej z Babimojszczyzną. Gdyby to Panu odpowiadało, proponowałbym wydrukowanie fragmentu w „Nadodrzu". Zaznaczam, że powieść /całość/ ukaże się w książkowym wydaniu w I kwartale przyszłego roku prawdopodobnie pt. „Pogranicze".
EP

Nr 5: List redakcji do Andrzeja Toczewskiego[9] w spr. współpracy, (APZG, ZWP RSW sygn. 349, msp, k. 66).

„NADODRZE"

27 XI 69

Pismo społeczno-kulturalne
260/69
Zielona Góra, ul. Żeromskiego 2[10]

Pan Andrzej Toczewski
Kostrzyn n/O
Jw[11] 3330
Szanowny Panie!

[8] Pełny ręczny podpis autora.
[9] Andrzej Toczewski (1947-2020), historyk, regionalista, muzealnik zielonogórski.
[10] Pieczęć redakcji.
[11] Jednostka wojskowa.

Miło nam, że pamięta Pan o NADODRZU. Z proponowanego zestawu wybraliśmy do naszej teki z zapasami serię jesienną[12]. Serię morską ze względu na to, że Ziemia Lubuska jest dość odległa od Bałtyku, proponujemy skierować do pism bliżej zainteresowanych tym tematem. Proszę się nie zniecierpliwić, jeżeli zdjęcia tuż przed drukiem trochę u nas poleżą.

Chcielibyśmy, jeżeli będzie Pan nadal o nas pamiętał, nieco fotografiki z ludźmi, zdjęć reporterskich z Kostrzyna i jego okolic. Reflektowalibyśmy nawet na fotoreportaż z tego miasta. [...]

Łączę wyrazy szacunku

b. Troska o poziom i promocję pisma

Nr 6: List red. naczelnego Tadeusza Jasińskiego do wiceprezesa ZG RSW „Prasa" D. Kobielskiego, (APZG, ZWP RSW sygn. 238, k. 4).

Zielona Góra, dnia 29 kwietnia 1959 roku

„Nadodrze"
Miesięcznik Społeczno-Kulturalny
L.dz. 48/4/59

Szanowny Pan
Vice-Prezes Z.G. R.S.W. „Prasa"
D. Kobielski
Warszawa

Przed kilku dniami ukazał się pierwszy numer „Nadodrza"[13]. W Zielonej Górze rozszedł się fantastycznie, bo do dnia dzisiejszego sprzedano 1800 egzemplarzy. Wolniej odbywa się sprzedaż w pozostałych miejscowościach województwa. Nie posiadamy jeszcze pełnego rozeznania gdy chodzi o prenumeratę, sięga ona jednak zaledwie 600 egzemplarzy /do końca roku/. Liczba ta powiększy się niewątpliwie w drugim półroczu, gdyż teraz mieliśmy na organizację prenumeraty zaledwie 10 dni, ponieważ cena „Nadodrza" została wiążąco ustalona przez Z.G. RSW „Prasa" dopiero 5 kwietnia. Następny numer ukaże się 3 lub 5 maja, a numer czerwcowy po 25 maja. W załączeniu przesyłam Panu pierwszy numer i owoc, niezbyt jeszcze udany, naszego trudu.

[12]W tym okresie A. Toczewski (dyrektor Muzeum Ziemi Lubuskiej w l. 1998-2015) pełnił służbę wojskową jako fotoreporter „Żołnierza Ludu"; stąd list dotyczy jego fotoreportaży, nadsyłanych do redakcji; zob. Maksymowicz 2012, s. 20.

[13]Mowa o pierwszym regularnym wydaniu w formie miesięcznika; od października 1957 r. pismo ukazywało się nieregularnie jako jednodniówka. Wspominany w tekście numer ukazał się 1 kwietnia 1959 r.

Łączę serdeczne pozdrowienia.
Redaktor Naczelny
„Nadodrza"
Tadeusz Jasiński[14]

Nr 7: List red. Tadeusza Kajana do prof. Gerarda Labudy[15] w spr. nawiązania współpracy z Instytutem Zachodnim w Poznaniu, (APZG, ZWP RSW sygn. 238, msp, k. 128).

Zielona Góra, dnia 19 września 1959 r.
L.dz.142/9/59

Prof. dr. G. Labuda
Inst. Zach. Poznań[16]

Wielce Szanowny Panie Profesorze!

Redakcja naszego pisma za pośrednictwem Pana Profesora przekazuje do dyspozycji Instytutu Zachodniego komplet dotychczasowych numerów miesięcznika „Nadodrze", w tym sześć numerów z lat 1957-1958, kiedy to pismo nasze wychodziło na zasadzie wydań specjalnych. Pozwalam sobie Panu Profesorowi donieść, że pismo nasze stoi zawsze otworem do propagowania publikacji i wydawnictw Instytutu Zachodniego. Będziemy to mogli tym skuteczniej realizować, jeśli redakcja nasza będzie mogła dysponować egzemplarzami okazowymi publikacji i wydawnictw Instytutu. Jeśli Pan Profesor uzna to za stosowne, prosimy o przekazywanie ich na nasz adres.

Równocześnie donoszę, że począwszy od numeru październikowego będziemy przekazywali po jednym egzemplarzu okazowym naszego pisma do dyspozycji Instytutu Zachodniego.

Łączę wyrazy wysokiego szacunku-
Kierownik Redakcji
Regionalno-Niemcoznawczej „Nadodrza"
Tadeusz Kajan[17]

[14]Pieczęć, podpis skrócony, nieczytelny.
[15]Gerard Labuda (1916-2010), wybitny historyk, m.in. ziem zachodnich Polski.
[16]Dane adresata wpisano ręcznie.
[17]Skrócony, odręczny podpis.

Nr 8: Informacja o 10-leciu istnienia pisma, (APZG, ZWP RSW sygn. 533, k. 1).

NADODRZE

Zielona Góra, dnia 14 X 1967 r.

Lubuskie pismo
Sekretarz redakcji
Społeczno-kulturalne .....
[...][18]

Szanowny Kolego!

Pozwalam sobie przesłać w załączeniu krótki komunikat nt. 10-lecia „Nadodrza". Bylibyśmy wdzięczni za wykorzystanie go na waszych łamach.

Z poważaniem
Sekretarz Redakcji
„Nadodrza"
Wiesław Nodzyński
z up. Jujka[19]

Otrzymały red.: Kamena, Odra, Tygodnik Kulturalny, Polityka, Współczesność, Życie Literackie, Kultura, Litery, Nurt, Fakty i Myśli, Warmia i Mazury, Pomorze, Odgłosy, Prasa Polska[20].

Nr 9: Program udziału „Nadodrza" w imprezach kulturalno-regionalnych w 1979 r., mps, sygn. 292, k. 19.

Projekt, 22 (nieczyt.) 1979[21]
1/ wyjazdowe posiedzenie Kolegium i spotkania redakcyjne
– Szprotawa – luty 1979
– Międzychód – kwiecień 1979
– Barlinek

[18] Adres i numery telefonów.

[19] Pieczęć i podpis sekretarki Marii (Maryli) Jujki, prywatnie córki Franciszka Jujki, wybitnego działacza i poety polonijnego w Niemczech (publikował też m.in. pod pseudonimem Lech Malbor, 1906-1944), oraz siostry Zbigniewa Jujki (1935-2019), znanego karykaturzysty, publikującego także w prasie lubuskiej.

[20] Ostatni tytuł dopisany ręcznie.

[21] Tytuł karty wpisano ręcznie.

– Żagań
2/ Współudział w upamiętnieniu powstania szkół polskich w regionie babimojsko-dąbrowieckim – maj /czerwiec/ br. Regionalny ruch społeczno-kulturalny a edukacja obywatelska – sesja popularna lub spotkanie środowiskowe lub ekspozycja połączona ze spotkaniem czytelniczym.
3/ Współorganizacja tradycyjnej sesji [...] „Europejska współpraca gospodarcza" oraz „30-ci lat dwóch państw niemieckich – 14/17.06.br.
4/ Uroczystość wręczenia tradycyjnej nagrody pisma – październik br.
5/ III spotkanie prasy rodłowej[22] z okazji 50-tej rocznicy powstania „Głosu Pogranicza" i 35-lecia nadodrzańskiego powrotu Polski pod hasłem „Prasa a świadomość patriotyczna" – jesień br.
6/ Współorganizacja sesji szkoleniowej [...] „Adepci dziennikarstwa we współpracy z regionalną prasą społeczno-kulturalną" – lato br.

c. Oblicze ideowo-polityczne pisma.

Nr 10: Program ideowo-polityczny pisma na 1968 r. (fragment), (APZG, ZWP RSW sygn. 301, msp, k. 50).

Problematyka NRF:
[...]
– przemiany militaryzmu bońskiego,
– penetracja polityki zachodnioniemieckiej w zapalnych rejonach świata,
– stosunki międzyniemieckie a problemy bezpieczeństwa europejskiego,
– czynniki oficjalne i społeczeństwo NRF wobec problematyki zbrodni hitlerowskich,
– ekonomiczne i socjalne napięcia życia federalnoniemieckiego,
– rola NRF w strategii obecnej fazy antykomunizmu i miejsce w tym tradycyjnej i elastycznej antypolskiej propagandy,
– topografia sił i wpływów realistycznej myśli politycznej w NRF.
Problematyka NRD:
– nowe wartości dobrosąsiedztwa i sojuszu,
– specyfika przemian socjalistycznych i wkład NRD w potencjał wspólnoty socjalistycznej,
– literatura i życie kulturalne jako przejaw reedukacji antyfaszystowskiej.
Problematyka regionalna:

[22] Do zapowiadanego III spotkania prasy rodłowej (po odbytych w 1963 i 1974 r.) już nie doszło (Nodzyński 2021, s. 147-148).

– tradycje ruchu rodłowego jako czynnik dziedzictwa patriotycznego,
– nauki humanistyczne (historia, socjologia) i popularyzacja ich penetracji nadodrzańskich jako wkład w kształtowanie świadomości narodowej,
– wyzwoleńczo-orężne tradycje polskiego zwrotu ku Odrze (ćwierćwiecze wojska polskiego i 50. rocznica Powstania Wielkopolskiego),
– rola sojuszu z ZSRR w odzyskaniu i umocnieniu polskich pozycji nad Odrą.

Nr 11: Zadania pisma na 1982 rok[23], (APZG, ZWP RSW sygn. 531, msp, k. 1).

„Nadodrze"
Pismo Społeczno-Kulturalne [...][24]

RAMOWY PROGRAM
Pracy redakcji „Nadodrza" na 1982 rok

Linią polityczną pisma są uchwały IX Nadzwyczajnego Zjazdu PZPR poszerzane i pogłębiane przez kolejne plena KC, szczególnie VII Plenum, a także decyzje Sejmu i Rządu PRL. Będziemy także realizować postanowienia KW PZPR w Zielonej Górze i KW PZPR w Gorzowie dotyczące problematyki regionalnej.

W bieżącym roku pismo nasze obchodzi 25 rocznicę swego powstania [...] Będziemy kontynuować to wszystko z przeszłości, co naszym zdaniem ciągle jest aktualne, co określa profil, zakres i tytuł pisma. Podtrzymujemy wypracowaną formułę pisma, którą można określić następująco: piszemy o najważniejszych problemach obu naszych województw[25] w kontekście ogólnopolskim lub o ważnych problemach naszego kraju ilustrując je regionalnymi przykładami. Jesteśmy pismem społeczno-kulturalnym ukazującym się w Zielonej Górze i posiadamy wobec tego rozliczne zobowiązania wobec miejscowych środowisk twórczych i naukowych oraz instytucji artystycznych, także wobec szeroko rozumianego społecznego ruchu kulturalnego. Jako jedno z wielu pism o tym charakterze będziemy usiłowali zaznaczyć wyraźnie specyfikę: w tym zakresie m.in. zamierzamy poszerzyć na łamach pisma problematykę niemiecką, a także zgodnie z tytułem pisma podejmować problematykę województw leżących nad Odrą.

[23] Po wprowadzeniu stanu wojennego 13 grudnia 1981 r. wydawanie pisma zostało zawieszone; kolejny numer ukazał się z datą 28 marca 1982 r. (Korniluk 2013, s. 206). Prezentowany dokument zawiera jego nową (wówczas aktualną) linię polityczną.

[24] Pieczęć z danymi adresowymi.

[25] Istniejące w latach 1975-1999 gorzowskie i zielonogórskie.

Więcej niż dotąd miejsca poświęcimy sprawom i działalności Partii[26], stronnictw politycznych[27], rad narodowych podejmując tę problematykę w publicystyce, reportażach, komentarzach oraz w stałej pozycji „Widziane z dołu", ukazującej oddolne inicjatywy partyjne i ludzi aktywnie działających w Partii. [...] Zamierzamy więcej uwagi poświęcić problematyce historycznej [...] W tym dziale wyeksponujemy m.in. problematykę rodłową[28], w związku z 60 rocznicą powstania Związku Polaków w Niemczech, ciągle żywe w naszym regionie tradycje pionierskie.

Dominować jednak będzie w piśmie problematyka współczesna, która decyduje o randze pisma i jego profilu. Wysuwamy tutaj na plan pierwszy problemy związane z koniecznością porozumienia się wszystkich Polaków wokół sprawy wydźwignięcia Polski z kryzysu. [...]

Nr 12: List czytelnika (?) do redakcji w spr. ew. nawiązania kontaktów z paryską „Kulturą"[29], (APZG, ZWP RSW sygn. 238, rkps, k. 114).

Wrocław 28.08.
a/a WN[30]

Szanowni Państwo!

Jestem w stałym kontakcie z redakcją paryskiej „Kultury". Napisałem o powstaniu waszego pisma, które tam niestety nie dociera. W związku z tym red. Giedroyć prosił o nadesłanie mu numerów Nadodrza, możliwie od początku, oraz nadsyłanie progresywne. Mam nadzieję że spełnicie Państwo tę prośbę. Adres Kultury: [...] Byłbym bardzo zobowiązany za nadesłanie mi odpowiedzi.

Łączę pozdrowienia
[...][31]

odpisać[32]

[26] PZPR.

[27] „Sojusznicze" wobec PZPR Zjednoczone Stronnictwo Ludowe i Stronnictwo Demokratyczne.

[28] Pojęcie pochodzi od znaku Rodła, symbolu ZPwN.

[29] Proweniencja owego domniemanego czytelnika i charakter jego propozycji wydają się w świetle realiów lat PRL (nawet po 1956 r.) dość niejasne; w przeglądanym zespole archiwalnym nie ma żadnych wyjaśnień ani komentarzy w tej sprawie; nie zawiera ich też cytowana niżej odpowiedź red. naczelnego pisma.

[30] Odręczna parafa sekretarza redakcji W. Nodzyńskiego.

[31] W tym miejscu nazwisko, adres i podpis; autor wyboru postanowił nie publikować danych personalnych nadawcy listu.

[32] Odręczna uwaga sekretarza redakcji W. Nodzyńskiego.

Nr 13: Odpowiedź red. naczelnego pisma na list z propozycją nawiązania kontaktów z paryską „Kulturą", (APZG, ZWP RSW sygn. 238, msp, k. 115).

Zielona Góra, dnia 9 września 1959 r.
[...][33]
L.dz. 130/IX/59

Szanowny Panie!

Serdecznie dziękujemy za miły list i pamięć o nas. Chętnie spełnimy prośbę Pana Giedroycia, jeżeli zechce Pan, uprzejmie poinformować go, aby w tej sprawie zechciał zwrócić się do nas bezpośrednio.

Łączymy pozdrowienia.
Redaktor Naczelny
„Nadodrza"
Bolesław Soliński[34]

Nr 14: Informacja o powstaniu Koła NSZZ „Solidarność" w redakcji „Nadodrza", (APZG, ZWP RSW sygn. 346, msp, k. 1).

Komitet Założycielski

Zielona Góra, 18 listopada 1980 r.[35]

Niezależnego Samorządnego
Związku Zawodowego „Solidarność"

~~Dyrektor~~ Redaktor Naczelny
Dwutygodnika „Nadodrze"
p. Janusz Koniusz [36]

Zgodnie z podpisanym porozumieniem zawartym przez Komisję Rządową i Międzyzakładowy Komitet Strajkowy w dn. 31.08.1980 r.

[33] Nazwisko adresata wpisane ręcznie.

[34] W omawianym zespole archiwalnym nie ma żadnego dalszego ciągu tej korespondencji. Autor wyboru wie z autopsji i relacji b. dziennikarza „Nadodrza" Alfreda Siateckiego, że w latach 80. XX w. numery „Kultury" docierały do redakcji, ale nie bezpośrednio od „Kultury" z Paryża, ale innymi (podobno prywatnymi?) kanałami.

[35] Datę wpisano ręcznie.

[36] Słowo przekreślone w maszynopisie, pozostałe wpisane ręcznie.

w Stoczni Gdańskiej z dniem 18.11.1980 w redakcji „Nadodrza”[37] powstał Komitet Założycielski Niezależnego Samorządnego Związku Zawodowego „Solidarność”, który swoją działalnością obejmuje wszystkie jednostki gospodarcze przedsiębiorstwa[38].

Za[39] Komitet Założycielski
NSZZ „Solidarność”
(przyp. TN: słowo nieczytelne, podpis skrócony red. Haliny Ańskiej-Skarbek)[40]

Do wiadomości:
1. Adresat
2. Międzyzakładowy Komitet Założycielski
Niezależnego Samorządnego Związku
Zawodowego „Solidarność”
a/a
Czytałem: A/a Redakcji „Nadodrza”
JK 1 XII 80 r.[41]

Nr 15: Polemika red. naczelnego Janusza Koniusza z cenzurą, (APZG, ZWP RSW sygn. 341, msp, k. 12).

[Pieczęć redakcji]
Notatka służbowa

W numerze 17 „Nadodrza” w komentarzu Zenona Łukaszewicza pt. „Kontynuacja” znalazło się następujące zdanie: „Te trzy minione lata to nie był okres stracony i należy go ocenić pozytywnie, powiedział Zbigniew Niemiński”[42]. Tekst z takim zdaniem został po zatwierdzeniu go w redakcji przez red. naczelnego przekazany do drukarni prasowej w Zielonej Górze. Zecer składając materiał opuścił słówko „nie” i w tej wersji bez korekty szpaltowej, po złamaniu kolumny, został przekazany Urzędowi Kontroli Prasy w Zielonej Górze. „Nadodrze” jest składane w ostatniej chwili, bez przestrzegania obowiązującego harmonogramu. Aby skrócić czas oczekiwania pracownika Urzędu Kontroli na kolumny, przekazuje się kolumny bez korekty szpaltowej. Istotnie cenzor otrzymał tekst bez słówka „nie”, następnie nie czekając na kolumny po korekcie i naszej rewizji powiadomił

[37] Data i nazwa redakcji wpisana ręcznie.
[38] Styl zawiadomienia wynika z tego, że sporządzone było z wykorzystaniem wzorcowego formularza, stosowanego przy zakładaniu kół „Solidarności” w przedsiębiorstwach i instytucjach.
[39] Słowo wpisane ręcznie.
[40] Słowa wpisane ręcznie; H. Ańska-Skarbek została przewodniczącą Koła NSZZ „S”.
[41] Adnotacje ręczne pod tekstem maszynopisu z parafą J. Koniusza.
[42] W latach 1984-1989 I sekretarz Komitetu Wojewódzkiego PZPR w Zielonej Górze.

o powyższym swoich przełożonych. Komentarz ukazał się ostatecznie w naszym piśmie w wersji przedstawionej przez autora czyli z naniesioną poprawką korektorską.

Rzecz została krytycznie skomentowana przez Tow. Jachacza na telekonferencji, który obwinił redakcję nie wnikając w istotne dla sprawy szczegóły. Został on bowiem wprowadzony w błąd przez Urząd Kontroli w Zielonej Górze. Pełna dokumentacja tej sprawy znajduje się w naszej redakcji.
Notatkę sporządził
Janusz Koniusz[43]

Zielona Góra, dn. 27.IX.85 r.

d. Walka o przetrwanie pisma w latach 80. XX w.

Nr 16: Informacja dla I sekretarza KW PZPR w Zielonej Górze o planie przekształcenia „Nadodrza" z dwutygodnika w tygodnik[44], (APZG, ZWP RSW sygn. 284, msp, k. 2).

Dnia 25 VII 1984
L.dz. 94/T

Szanowny Towarzysz
Dr JERZY DĄBROWSKI
I Sekretarz
Komitetu Wojewódzkiego PZPR
w Zielonej Górze

Wykonując uchwałę ostatniej Konferencji Wojewódzkiej PZPR w Zielonej Górze pozwalamy sobie przesłać program i założenia organizacyjno-wydawnicze tygodnika „Nadodrze" z prośbą o zapoznanie się z nimi i zajęcie stanowiska. Materiał ten został opracowany w wyniku dyskusji i przemyśleń w zespole redakcyjnym i redakcyjnej POP[45].
Za POP i kolegium redakcyjne [46].

Nr 17: Wniosek do dyrektora ZWP RSW o przekształcenie „Nadodrza" z dwutygodnika w tygodnik, (APZG, ZWP RSW sygn. 284, msp).

[43]Parafa wpisana długopisem.
[44]Miało to ograniczyć (zlikwidować?) deficyt finansowy pisma, coraz częściej w l. 80. wypominany redakcji przez kierownictwo ZWP RSW i instancje partyjne.
[45]POP – Podstawowa Organizacja Partyjna (PZPR)
[46]Brak podpisu; maszynopis roboczy z uwagami długopisem.

[1985-10-14]
DN-4010-2/85

Szanowny Pan
Mgr Zbigniew Pietkiewicz
Dyrektor Naczelny
Zielonogórskie Wydawnictwo
Prasowe
w miejscu

Niniejszym przedkładamy wniosek o przekształcenie „Nadodrza" z dwutygodnika w tygodnik z prośbą o poparcie i pomoc.

Wniosek powyższy przekazaliśmy również tow. Zygmuntowi Stabrowskiemu – sekretarzowi Komitetu Wojewódzkiego PZPR.

Redaktor Naczelny
„Nadodrza"
Janusz Koniusz[47]

Nr 18: Odpowiedź sekretarza KW PZPR w Gorzowie Wlkp. na prośbę redakcji „Nadodrza" o poparcie przekształcenia „Nadodrza" z dwutygodnika w tygodnik, (APZG, ZWP RSW sygn. 284, msp, k. 4-5).

Polska Zjednoczona Partia Robotnicza
Gorzów Wlkp., dn. 27.08.1984 r.
Komitet Wojewódzki w Gorzowie Wlkp.
Wydział Pracy Ideowo-Wychowawczej[48]

Redaktor Naczelny
Sekretarz POP
Dwutygodnika „Nadodrze"
Zielona Góra

Szanowni Towarzysze!

Z uwagą zapoznaliśmy się z Waszą koncepcją programową utworzenia tygodnika „Nadodrze".

Inicjatywa jest ciekawa i nie pozbawiona nowatorskich pomysłów.

Umacnianie związków pisma ze środowiskiem twórczym obu naszych województw jest ze wszech miar konieczne i temu winna służyć idea „Nadodrza" jako pisma społeczno-kulturalnego.

[47] Pieczęć, podpis skrócony.
[48] Pieczęć instytucji.

Sugerujemy jednak Towarzyszom dokonanie bardziej wnikliwej analizy zaproponowanej koncepcji zwłaszcza w punktach dotyczących spraw finansowo-etatowych, które najkrócej rzecz ujmując rozchodzą się z zasadami reformy gospodarczej wdrażanej w naszym kraju. Dla przykładu niezrozumiała jest wycena za 1 numer wydania, która wg wyliczeń wynosi 50 tys. zł przy nakładzie 20 tys. egzemplarzy, gdzie przy nieźle funkcjonującym tygodniku „Ziemia Gorzowska" wycena ta sięga 25 tys. zł przy nakładzie 45 tys. egzemplarzy. Obsada etatowa proponowanego tygodnika „Nadodrze" w ilości 15 etatów dziennikarskich i 7 etatów redakcyjno-technicznych przekracza o 10 etatów obsadę sprawnie działającej redakcji tygodnika „Ziemia Gorzowska".

Z poważaniem
Sekretarz KW PZPR
JÓZEF PRZEKWAS[49]

Nr 19: Pismo Prezydium LTK i redakcji „Nadodrza" do minister kultury Izabeli Cywińskiej w spr. umożliwienia zakupu papieru, (APZG, ZWP RSW sygn. 284, msp na druku firmowym, k. 100).

1989-10-30

Szanowna Pani
Izabela Cywińska
Minister Kultury i Sztuki
Warszawa

W imieniu Prezydium Lubuskiego Towarzystwa Kultury oraz zespołu redakcyjnego czasopisma „Nadodrze" zwracamy się z uprzejmą prośbą o umożliwienie nam zakupu z puli Ministerstwa 10 ton papieru gazetowego lub drukowego na kontynuowanie wydawania czasopisma społeczno-kulturalnego, ukazującego się dotychczas w formie dwutygodnika. [...] Przede wszystkim ze względu na brak papieru, Zielonogórskie Wydawnictwo Prasowe zamierza wkrótce odstąpić od wydawania „Nadodrza". Byłaby to niepowetowana strata nie tylko dla lubuskiej kultury oraz miejscowego ruchu społecznego i artystycznego. [...]

Redaktor Naczelny — Prezes LTK

Janusz Koniusz — Julian Dobosz[50]

[49] Podpis skrócony autora.
[50] Podpisy autorów prośby

Nr 20: Decyzja Dyrektora ZWP RSW „P-K-R" o zawieszeniu wydawania pisma, (APZG, ZWP RSW sygn. 284, msp, k. 19).

Zarząd Główny RSW
Zespół Wydawniczy
Warszawa[51]

1990.01.30.

Uprzejmie informuję, że z powodu przedłużających się – z przyczyn obiektywnych – negocjacji w sprawie sponsorowania wydawania tygodnika społeczno-kulturalnego „Nadodrze" postanowiłem zawiesić wydawanie pisma[52].
Decyzja wchodzi w życie z dniem 30 stycznia br.

Dyrektor Naczelny
Zbigniew Pietkiewicz[53]

Literatura | References

Prokopowicz A. (b.d.), Elektroniczny inwentarz archiwalny zespołu (zbioru) nr 89/921/0: Zielonogórskie Wydawnictwo Prasowe Robotniczej Spółdzielni Wydawniczej „Prasa-Książka-Ruch" w Zielonej Górze z lat [1951] 1963–1992 [1993], Archiwum Państwowe w Zielonej Górze.

Kalin A. (2014), Ziemia Lubuska jako wariant Ziem Odzyskanych – funkcjonowanie mitu politycznego w literaturze powojennej (na przykładzie pisarstwa historycznego Eugeniusza Paukszty), [w:] Geografia wyobrażona regionu. Literackie figury przestrzeni, red. D. Kalinowski, A. Kuik-Kalinowska, M. Mikołajczak, Towarzystwo Autorów i Wydawców Prac Naukowych „Universitas", Kraków, s. 59-74.

Korniluk I. (2013), „Nadodrze" – organ prasowy LTK, [w:] Oblicza prasy Ziem zachodnich w latach 1945-2012, red. nauk. A. Buck, P. Bartkowiak, D. Kotlarek, Zielona Góra, s. 187-208.

Korniluk I. (2015), Lubuskie Towarzystwo Kultury 1957-1992, Zielona Góra.

[51] W lewym górnym rogu pisma pieczęć ZWP RSW „P-K-R"
[52] Wydawania pisma (od 21.11.1989 do 30.01.1990 tygodnika) już nie wznowiono.
[53] Podpis dyrektora wydawnictwa.

Maksymowicz A. (2012), Rys biograficzny Andrzeja Toczewskiego, [w:] Historia, Kultura, Muzeum, red. A. Maksymowicz, Zielona Góra, s. 19-25.

Nodzyński T. (2021), Problematyka Polonii w Niemczech (1918-1945) w działalności i publikacjach Lubuskiego Towarzystwa Kultury i Lubuskiego Towarzystwa Naukowego w latach 1957-1989, [w:] Pomiędzy Obrą a Odrą: Autochtoni, tubylcy, przychodnie. Źródła i szkice z dziejów pogranicza, red. K. Benyskiewicz, Zielona Góra, Oficyna Wydawnicza Uniwersytetu Zielonogórskiego, s. 127-163.

Nodzyński W. (1982), Ćwierć wieku z „Nadodrzem", Zielona Góra, Komitet Organizacyjny „Święta Prasy".

Sakson A. (2020), Profesor Andrzej Kwilecki (1928-2019). Badacz przemian społecznych na Ziemiach zachodnich, [w:] Ziemie Zachodnie i Północne (1945-2020). Nowe konteksty, pod red. M. Bukiel, A. Saksona, C. Trosiaka, Instytut Zachodni, Poznań, s. 19-30.

Materiały źródłowe | Primary sources

Archiwum Państwowe w Zielonej Górze (APZG), Komitet Wojewódzki Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej w Zielonej Górze (KWPZPR), zespół nr 90/330/0, „Propaganda. Protokoły zebrań POP »Nadodrze« z lat 1980, 1982–1986", sygn. 438.

Archiwum Państwowe w Zielonej Górze (APZG), Zielonogórskie Wydawnictwo Prasowe Robotniczej Spółdzielni Wydawniczej „Prasa-Książka-Ruch" w Zielonej Górze (ZWP RSW), zespół nr 89/921/0 [elektroniczny inwentarz archiwalny], system ZoSIA, s. 5–6.

Archiwum Państwowe w Zielonej Górze (APZG), Zielonogórskie Wydawnictwo Prasowe Robotniczej Spółdzielni Wydawniczej „Prasa-Książka-Ruch" (ZWP RSW), zespół nr 89/921/0, sygn. 238.

Archiwum Państwowe w Zielonej Górze (APZG), Zielonogórskie Wydawnictwo Prasowe Robotniczej Spółdzielni Wydawniczej „Prasa-Książka-Ruch" (ZWP RSW), zespół nr 89/921/0, sygn. 284.

Archiwum Państwowe w Zielonej Górze (APZG), Zielonogórskie Wydawnictwo Prasowe Robotniczej Spółdzielni Wydawniczej „Prasa-Książka-Ruch" (ZWP RSW), zespół nr 89/921/0, sygn. 292.

Archiwum Państwowe w Zielonej Górze (APZG), Zielonogórskie Wydawnictwo Prasowe Robotniczej Spółdzielni Wydawniczej „Prasa-Książka-Ruch" (ZWP RSW), zespół nr 89/921/0, sygn. 301.

Archiwum Państwowe w Zielonej Górze (APZG), Zielonogórskie Wydawnictwo Prasowe Robotniczej Spółdzielni Wydawniczej „Prasa-Książka-Ruch" (ZWP RSW), zespół nr 89/921/0, sygn. 341.

Archiwum Państwowe w Zielonej Górze (APZG), Zielonogórskie Wydawnictwo Prasowe Robotniczej Spółdzielni Wydawniczej „Prasa-Książka-Ruch" (ZWP RSW), zespół nr 89/921/0, sygn. 346.

Archiwum Państwowe w Zielonej Górze (APZG), Zielonogórskie Wydawnictwo Prasowe Robotniczej Spółdzielni Wydawniczej „Prasa-Książka-Ruch" (ZWP RSW), zespół nr 89/921/0, sygn. 349.

Archiwum Państwowe w Zielonej Górze (APZG), Zielonogórskie Wydawnictwo Prasowe Robotniczej Spółdzielni Wydawniczej „Prasa-Książka-Ruch" (ZWP RSW), zespół nr 89/921/0, sygn. 531.

Archiwum Państwowe w Zielonej Górze (APZG), Zielonogórskie Wydawnictwo Prasowe Robotniczej Spółdzielni Wydawniczej „Prasa-Książka-Ruch" (ZWP RSW), zespół nr 89/921/0, sygn. 533.